

עינוי חשודים במשפט העברי*

עדו רכניץ

הפללה עצמית בהלכה

1. יבמות כה, א

אין אדם משים עצמו רשע"

2. רמב"ם סנהדרין יח, ו

גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים, וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר עמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות היה, אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג וכללו של דבר גזירת מלך היא.

הפללה עצמית במשפט המלך ותקנות הקהל

3. שו"ת הרשב"א ג, שצג

שם העדים נאמנים אצל הברורים [=הממונים], רשאים הן לקנוס קנס ממון או עונש הגוף, הכל לפי מה שיראה להם, וזה מקיים העולם. שאם אתם מעמידין הכל על הדינין הקצובים בתורה, ושלא לענוש אלא כמו שענשה התורה: בחבלות, וכיוצא בזה, נמצא העולם חרב, שהיינו צריכים עדים והתראה.

4. דרשות הר"ן, יא

ואין ספק כי כל זה ראוי מצד משפט צדק, כי למה יומת איש, אם לא שידע שהכניס עצמו בדבר שיש בו חיוב מיתה ועבר עליו, ולזה יצטרך שיקבל עליו התראה, וכל יתר הדברים השנויים באותה ברייתא, וזהו משפט צדק אמיתי בעצמו הנמסר לדיינים. אבל אם לא יענש העובר כי אם על זה הדרך, יפסד הסידור המדיני לגמרי, שיתרבו שופכי דמים ולא יגורו מן העונש, ולכן צוה השם יתברך לצורך ישובו של עולם במינוי המלך.

5. שו"ת משפט כהן, קמד

וחוץ מזה נראים הדברים, שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם ג"כ מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכיות של המשפטים ליד האומה בכללה.

---

* מבוסס על מאמריהם של הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, תחומין כ, עמ' 145; ד"ר מיכאל ויגודה, "הודיית נאשם", אתר דעת; הרב עו"ד ירון אונגר, תחומין כד, עמ' 22.

עינוי במסגרת חקירה

6. בבא מציעא כד, א

מר זוטרא חסידא אגניב ליה כסא דכספא מאושפיזא, חזיא להווא בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה. אמר: היינו האי דלא איכפת ליה אממונא דחבריה. כפתיה ואודי.

7. בבא בתרא קסז, א

ההוא דהוה כתיב ביה תילתא בפרדיסא, אזל מחקיה לגגיה דבי"ת וכרעיה ושויה ופרדיסא; אתא לקמיה דאביי, אמר ליה: מאי טעמא רויח ליה עלמא להאי וי"ו? כפתיה ואודי. ההוא דהוה כתב ביה מנת ראובן ושמעון אחי, הוה להו אחא דשמיה אחי, אזל כתב ביה וי"ו ושויה ואחי; אתא לקמיה דאביי, אמר ליה: מאי טעמא דחיק ליה עלמא להאי וי"ו כולי האי? כפתיה ואודי. ההוא שטרא דהוה חתים עליה רבא ורב אחא בר אדא, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: דין חתימות ידא ידי היא, מיהו קמיה דרב אחא בר אדא לא חתימי לי מעולם! כפתיה ואודי.

8. יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף קסז עמוד א

ואי נמי מצטרקא ליה מילתא למכפתיה לבעל דין ולממחייה עבדינן הכי, כדי שיצא הדין לאמיתו וכדי שישמעו הנשארם וייראו.

9. רא"ש בבא מציעא ב, ה

וכפתיה בשוטי עד דאודי.

10. אור זרוע חלק ג, בבא בתרא, רכז

אין לפרש כפתיה ממש אלא כפתיה במילי שתפסו בדברים עד שלא היה בו כח לכפור.

11. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף כד עמוד א

כפתוהו ואודי. יש מפרשים כפתוהו על העמוד והלקוהו בשוטים. ויש מפרשים כפתיה בדברים שנדוהו אם לא יודה האמת. שיטה:

12. בית הבחירה למאירי מסכת בבא בתרא דף קסז עמוד א

וכל שנראה לדיינים כיוצא בזה רשאים לנגוש את החשוד בעיניהם כפי מה שיראה להם מענינו וזהו שנאמר בכל אלו כפתיה ואודי ויש אומרים שלא הותר להם כך בשום פנים ולא נאמר כפתיה אלא דרך איום כמי שמראה עצמו בריא על הדבר וכופתו על העמוד להלקותו ולא שילקהו וכן הדברים נראין.

חשד מבוסס

13. שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן קסח

ידוע הוא כי הגונב אינו גונב בעדים ואם באנו לדון על פי עדים בכיוצא בזה תלקה מדת הדין. והרשות נתונה ביד כל דין בכל דור ודור לגזור גדרים בזה כמו שנהגו הגאונים ז"ל בדיני קנסות. ואף מדין התלמוד מותר לעשות כן ומכין ועונשין שלא כדין משום מגדר מלתא (יבמות צ' ע"ב) וכ"ש להציל עשוק מיד עושקו ונעלב מיד עולבו. ומצינו בתלמוד שעל ידי אמתלא כפו לאדם אחד עד שהודו בגנבה בפי אלו מציאות... וכבר אסרתי אני בבית הסוהר יהודי מכאן טען עליו אורח

נפوسی שגנב ממש ועל ידי נכרין דברי אמת אסרתיו ולא היה שר ומושל שפטרואה. ואח"כ נמצאת הגנבה בידו וקלסוני כל הקהל יש"צו על זריזותי בזה :

14. חפץ חיים הלכות לשון הרע, כלל ז, סעיף יג

לפעמים ניתן רשות לבית דין מפני צורך שעה, כגון שאחד בא לצעוק לפנייהם על דבר גנבה שנגנב ממנו, והוא משער בודאי בדברים הניכרים ממש שפלוני גנב ממנו החפץ, וגם הבית דין רואין את הדברים הניכרים, או שעדים העידו בפניהם על הדברים הניכרים, ניתן להם רשות להכותו כדי שיודה. אבל ליחיד, או אפילו לבית דין רק שלא נתברר להם הדברים הניכרים כי אם על ידי התובע, לא ניתן רשות הזה.

15. פתחי תשובה חושן משפט סימן עה, יט

תיבתו פרוצה - עיין בתשובת א"י פנים מאירות ח"ב סימן קנ"ה שנשאל באחד שמצא תיבתו פרוצה ונגנב מתוכה הון רב, ויש כמה אומדנות המוכיחות שאחד ממשרתי עשה את המעשה, אי שרי למוסרו בערכאות ליסרו עד שיודה. והאריך בזה והביא ראיה מהני עובדי דאיתא בפרק גט פשוט [ב"ב] דף קס"ז ע"א דכפתיה ואודי, ועל כרחך כיון דחזי על פי אומדן דעתו שיש זיוף ולא רצה להודות, וע"י דכפתיה אודי, וכפתיה היינו מלקות כמו דאיתא בחולין (ק"י"ב) [ק"י"א] ע"ב בההוא גברא דלא הוי מוקיר אבוה(ו), כפתוהו, פרש"י כפתוהו על העמוד להלקותו כו' [עיין ברא"ש פרק אלו מציאות [סי' ה'] גבי מר זוטרא חסידא דאינגב ליה כסא דכספא כו', כפתיה ואודי, וכתב הרא"ש שם, כפתיה בשוטי עד דאודי, ע"ש]. גם הביא מדברי הטור ושו"ע לעיל סימן מ"ב [טור סעיף ה' ושו"ע] סעיף ג' דאם צריך לכופ בעל השטר ולהכותו כדי שיודה, יעשה כו'. ועוד הביא שמעשה היה בימי הגאון מהר"ר העשיל ז"ל, שהפקיד בידו הגאון הש"ך שלשלת של זהב, ונגנב על ידי המשרת, והסכימו ליסרו קצת שיודה. ולכן מסיק שם באם שהדבר ברור על פי חקירות אנשים יראים שיש מקום לחשדו, רשאים ליסרו קצת כדי שיודה על האמת, אבל לא נכון למסרו כו', ע"ש דמסיים, ובלבד שיסכימו שלשה בעלי תורה יראי ה' ושונאי בצע :

אמינות ההודאה

16. שו"ת הריב"ש, רלד

לזה נהגו לקבל הודאת פי העובר אף בדיני נפשות, למען יתברר הדבר גם מתוך דבריו, עם קצת אמתלאות, אם אין עדות ברורה.

17. שו"ת מהרי"ק סימן סח

וכ"ש כאשר גלוי וידוע שאמר זה מחמת יראת הנכרים אשר אסרוהו בזיקים והיו מגזמים אותו לעשות לו יסורין גדולים פשיטא שאין בדבריו ממש ושום בית מיחוש לא לחייב ממון ולא לחייב שבועה ואפי' שבועת היסת וגם אין לחוש לדבריו כלל.

18. בית שמואל סימן יז ס"ק מט

עיין תשו' מ"ב סי' ס"ח לפעמים מתירים אפילו לכתחלה אם מוכח שאמר אמת כגון רוצח שהודה בלא עינוי שרצח לזה מוכח דאמר אמת דאלי"כ למה יתחייב אי"ע בחנם בשלמא מה שאמר בעת העינוי י"ל מחמת יסורים אומר כן

19. שו"ת בית אפרים אבן העזר סימן מ

ומצאתי בספר עזרת נשים והגאון מוהר"ם בן חביב ז"ל בעהמ"ח סי' ג"פ שהאריך בדברי מהרי"ק והביא הרבה אחרונים שהסכימו לדברי מהרי"ק רק מהרש"ך הביא מהריב"ל שחלק על מהרי"ק וכתב דמכח טענה שכתב מהרי"ק דודאי קושטא קאמר דל"ל לחייב ראשו למלכות מהך טענה גופא י"ל דאפי' תימא קושטא קאמר לא הו"ל להודות דהוא הרגו א"ו שנתפחד מן היסורין ונבחר לו מות מחיים וכיון דאיכא לספוקי כו' וכתב שמהרש"ך הביא דברי הריב"ל וחלק חלוקות כו' וכתב בעיני שם וז"ל איברא כיון דהריב"ל אסר והראנ"ח ס"ל כוותיה מי לא יירא להתיר אך מעשה בא לידי והתרתיו והענין היה דיהודי אחד שלחוהו הקהל לשיאשאן ע"י חמר אחד ובאו יהודים ואמרו שלא הלך לשם ומצאו הרוג באותו הדרך ומסרו לחמר ביד השלטון וכשהכו אותו הודה שהוא הרג ליהודי שהולך עמו בדרך והתרתיו את אשתו משום דיראה לי דע"כ לא חלק מהריב"ל על מהרי"ק אלא היכא דליכא הוכחה שאומר אמת אבל היכא דיש הוכחה גדולה דנמצא הרוג באותו הדרך נאמן והבאתי ראיה ממ"ש מהר"ש דהיכא דיש הוכחה שאומר אמת מודה מהריב"ל וכאן יש הוכחה גדולה דנמצא הרוג בדרך עיין מב"ט וכו' והסכימו עמו רבני עה"ק ירושלים תוב"ב והתירוהו והגיעו הדברים לפני רבני מצרים וגם הם התירוהו עכ"ל.

השלמות

20. שו"ת הריב"ש, רלה

אמנם עתה שנהגו לקבל הודאת פי העובר, אם ראו ב"ד לקבל הודאת פיו קודם שימנה טוען שיטעון בשבילו, כדי שלא ילמדוהו טענות של שקר, ושיצא הדין לאמתו, הרשות בידם.

21. רמב"ם גזלה ואבדה ה, יד

כללו של דבר כל דין שיחקוק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו אינו גזל וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא כדת הידועה לכל אלא חמס את זה הרי זה גזל.

22. שו"ת הרשב"א ג, שצג

ומכל מקום, הברורים [=הממונים] צריכין להתיישב בדברים, ולעשות מעשיהן אחר המלכה [=התייעצות], ולהיות כונתם בכל עת לשמים".